

Deze 18de-eeuwse pastorie heeft bijna 230 jaar haar functie als pastoorswoning behouden. Zoals vele pastorieën kreeg ook deze van Grimminge enkele jaren geleden wegens het grote priestertekort, een herbestemming. Zij wordt verhuurd aan privépersonen. Ondanks deze herbestemming is het pastoriegebouw vrij gaaf gebleven.⁵⁴ Vergelijkt men de huidige situatie met het plan van 1776 dan blijkt dat er weinig wijzigingen zijn aangebracht en dat het bouwconcept van architect J.B. Simoens nog steeds goed herkenbaar is.

Geert Van Bockstaele
Bevegemstraat 14
9620 Zottegem

54 Volgens de kerkrekeningen van de 19de eeuw is er slechts één keer herstellingswerken uitgevoerd nl. in 1871. In 1950 liet de nieuwe pastoor F. Grijp weten dat de pastorie wegens grote verwaarlozing, praktisch bijna onbewoonbaar is. De gemeente heeft dan kort nadien grote herstellingen laten uitvoeren. Zie RIJKSARCHIEF BEVEREN, MGA, Grimminge, nr. 662 en 664 en GENT, PROVINCIAAL ARCHIEF, 1/7215-28, periode 1950-1951.

DE NIEUWBOUW VAN DE KARTUIZERPRIORIJ VAN SINT-MARTENS-BOS IN SINT-MARTENS- LIERDE NAAR DE ONTWERPEN VAN JAN BAPTIST SIMOENS (1762-1773)

Marcel COCK

De kartuizerpriorij van Sint-Martens-Bos

De kartuizerpriorij van Sint-Martens-Bos in Sint-Martens-Lierde is een stichting van Jan Gheylinck. De stichter stamt uit een schepengeslacht van Geraardsbergen, is raadsman van de Vlaamse graaf Lodewijk van Nevers en heeft onroerend goed in Schendelbeke en Sint-Martens-Lierde.¹ De stichting, die in 1328 eerst in Schendelbeke gepland was, verhuisde wegens ongeschikte ligging bij een drukke weg in 1329-1330 uiteindelijk naar Sint-Martens-Lierde.²

De kartuize bleef er bestaan tot de afschaffing van comtemplatieve kloosters op 17 maart 1783 door Jozef II. Omdat de oude dorpskerk bouwvallig was geworden, werd de kartuizerkerk vanaf 1801 de parochiekerk en kreeg de pastoor onderdak in het voormalige brouwerijgebouw. De kerk, het poortgebouw, de woning van de prior en procurator, het brouwerijgebouw, de verbouwde refter, de schuur

- 1 De identificatie van Jan Gheylinck is niet meteen duidelijk. Na Nicolaas Gheylinck (1269), de oudst gekende naamdrager van het geslacht, komen er meerdere personen voor met de voor naam Jan in de eerste helft van de 14de eeuw, die mogelijk de stichter van de kartuize kunnen zijn. Volgens het necrologium van de priorij stierf de stichter in 1333; zijn echtgenote Elisabeth van Godeide overleed volgens dezelfde bron in 1332 (V. GAUBLomme, Necrologie van de Kartuize St-Martens-Bos te St.-Martens-Lierde, in: Het Land van Aalst, 9, 1957, p. 133-216. Een al overleden Jan Gheylinck wordt in 1335 genoemd als bouwheer van het kasteel van Schendelbeke (Algemeen rijksarchief Brussel / ARA., Charters graven van Vlaanderen, 1ste reeks, 955). Nog een Jan Gheylinck (Ghaerlinck) uit Geraardsbergen en zijn vrouw Alicia werden jaarlijks op 30 maart in de abdij van Ninove herdacht (D. VAN DE PERRE, Het necrologium van de Sint-Cornelius- en Sint-Cyprianusabdij van Ninove, Averbode, 2008, p. 76). Over de stichter ook V. GAUBLomme, De stichter van de Kartuize te Sint-Martens-Lierde (1329-1783), in: Het Land van Aalst, 1, 1949, p. 16-20. Over de familie Ghellinck verder nog H. DOUXCHAMPS, Les quarante familles belges les plus anciennes subsistantes. Ghellinck, in: Le parchemin, 64, 1999, p. 423-437.
- 2 Daarover V. GAUBLomme, De Stichting der Kartuize van Sint-Martens-Lierde, in: Het Land van Aalst, 1, 1949, p. 43-49.

en omheiningmuren van de voormalige kartuize bleven tot op heden bewaard.³

Bouwwerven in de priorij vóór 1763

Informatie over de bouwwerken in de priorij vóór de verwoesting in de godsdienstonlusten ervan in 1578 is schaars. Er is alleen de melding van de inwijding van de kartuizerkerk in 1352.⁴ De verwoesting in 1578 was zo totaal dat het Generaal Kapittel van de orde in 1589 eraan dacht de kartuize op te geven.

Eerst onder het prioraat van Lieven de Jaghere (1609-1625) begon volop de heropbouw met gedeeltelijke afwerking van cellen en refter en met nieuwe dienstgebouwen.⁵ Zo kon Antonius Sanderus ca. 1644 toch een tekening in vogelperspectief maken van de priorij, die grotendeels uit haar puin was herrezen.⁶

In het midden van de 17de eeuw liet prior Hugo van Gessel (1650-1659), naast verdere verfraaiingen aan de kerk, een nieuwbouw optrekken. Het gebouw met verdieping omvatte op de gelijkvloerse verdieping twee ruime cellen voor de prior en de procurator. Mogelijk zijn in die bouwcampagne ook een refter voor de *hospites*-monniken, een refter voor de *fratres*, een archiefruimte, een keuken en archief en op de eerste verdieping verschillende slaapkamers voor de *hospites* en een grote bibliotheek gebouwd.⁷ De kostprijs van ca. 2.500 gulden, die prior van Gessel voor de twee cellen aangeeft, laat immers een ruimer bouwwerk dan de twee monnikenverblijven vermoeden en een

3 Over de sluiting van de kartuize C. DE VOS, Het roemloze einde van de kartuizerpriorij te Sint-Martens-Lierde, in: Het Land van Aalst, 41, 1989, p. 179-194; de uiteindelijke aankoop van priorijgebouwen door de gemeente bij G. VAN BOCKSTAELE, in: Inventaris van het parochiearchief te Sint-Martens-Lierde (Lierde), in: Inventarissen van de parochiearchieven te Lierde (Oost-Vlaams Verbond van de Kringen voor Geschiedenis. Reeks II. Inventarissen. 1, Zottegem, 2001, p. 81.

4 De kerk is op 29 juli 1352 ingewijd door Gillis de Flandre, hulpbisschop van Kamerijk (U. BERLIÈRE, Les évêques auxiliaires de Cambrai aux XIIIe et XIVe siècles, in: Revue bénédictine, 20, 1903, p. 249.

5 Over de verwoesting en de heropbouw V. GAUBLomme, Necrologie, p. 185 en J. DE GRAUWE, Chartreuse du Bois-Saint-Martin à Lierde-Saint-Martin, in: Monasticon belge. Tome VII. Province de Flandre Orientale. Cinquième volume, Luik, 1989, p. 920.

6 De tekening, hoewel niet volledig exact, geeft niettemin een bruikbare voorstelling voor het uitzicht van de kartuize in het midden van de 17de eeuw; anders echter J. DE GRAUWE, Chartreuse, p. 896 en Projectgroep Cultuur Lierde, Sint-Martens-Lierde. (Open monumentendag), Lierde, 1995, p. 17-18 met correctie in J. DE GRAUWE, Aanvullingen op het Monasticon belge betreffende de kartuis van Sint-Martens-Lierde, in: Het Land van Aalst, 43, 1991, p. 183.

7 De procurator is de econoom van de priorij; de *hospites* zijn monniken die verblijven in een priorij, waar ze niet geprotest zijn; de *fratres* zijn de monniken en ook niet-monniken in de priorij, die in de regel door geloften gebonden zijn aan het huis, maar er niet het strenge leefregime van de monniken volgen; vergelijk o.m. V. GAUBLomme, Necrologie, p. 144-147.

getuigenis van prior Bruno van Damme (1709-1738) somt samen met de bouw van de cellen ook de optrek van die andere kloosterruimtes op.⁸

Een nieuwe grote bouwcampagne ging van start onder het prioraat van Bruno van Damme (1709-1738). Vanaf 1711 liet hij het vrouwenkwartier, het verblijf van vrouwelijke bezoekers buiten de eigenlijke priorijpoort, annex de kapel ervan opnieuw opbouwen, omdat het oude verblijf een ruïne was geworden.⁹ Nog in hetzelfde decennium werd de westelijke kloostermuur vernieuwd, die meer afzondering aan de monniken moest bieden. In 1722 startte een grootse werf met de bouw van een nieuwe priorijkerk. De kerk werd in 1728 ingewijd door de Mechelse aartsbisschop Thomas d'Alsace de Boussu, o.m. met assistentie van de Ninoofse abt Ferdinand van der Haeghen. Tenslotte liet hij ook nog de oostelijke kloostermuur herbouwen en plande hij de herbouw van de zuidelijke muur.¹⁰

De bouwwerf van architect Jan Baptist Simoens (1762-1773)

De bouwheren

Omstreeks 1760 overwoog men in de priorij het optrekken van nieuwe residentiële gebouwen. Het is daarbij de vraag in hoever de bouwheren van de kartuize in Lierde zich bij hun bouwinitiatief niet laten leiden door de algemene hausse van religieuze en burgerlijke bouwprojecten, die in de regio juist in hetzelfde decennium al gestart zijn of van start zullen gegaan.¹¹

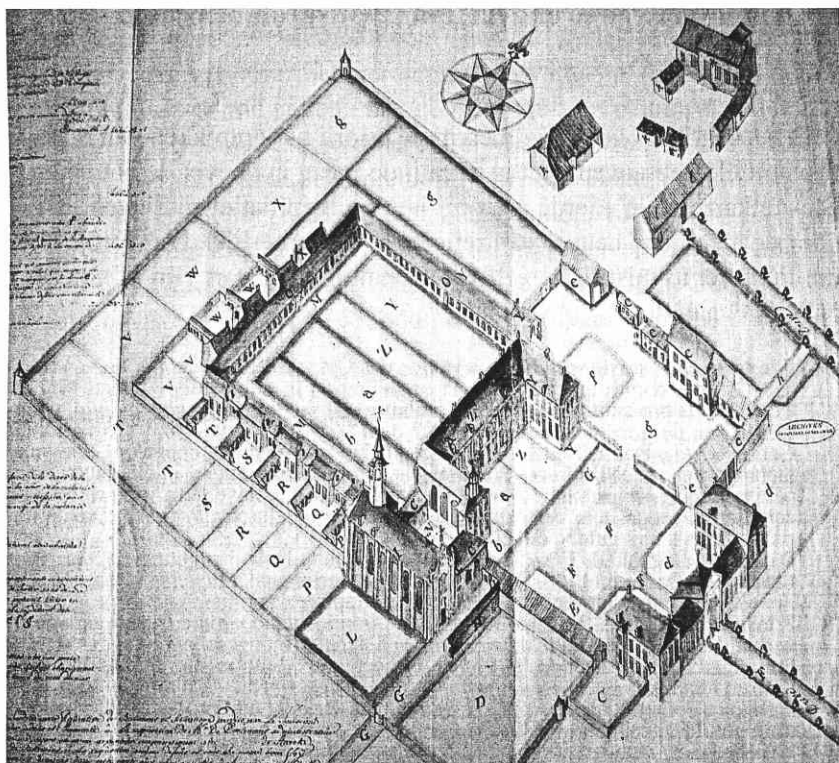
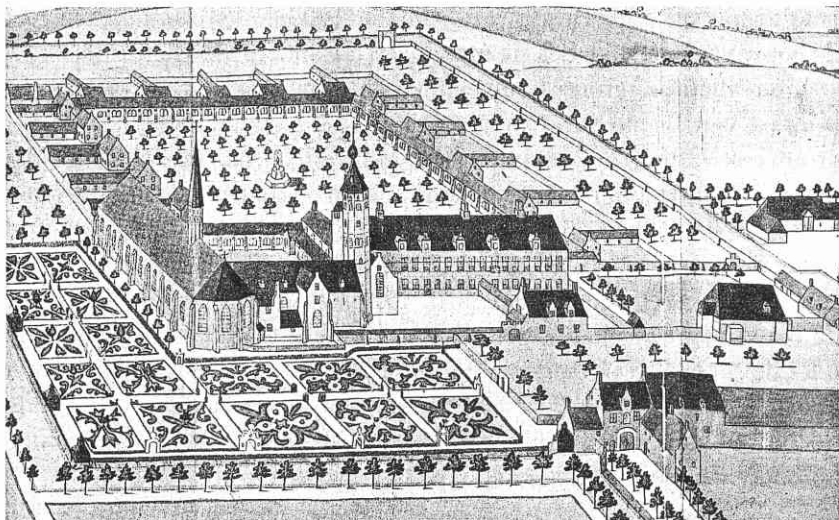
8 Een overzicht van de werken onder prior van Gessel bleef in een notitie van hemzelf (Notitia eorum quæ tempore Prioratus nostri in domo Silvæ Sancti Martini expendimus pro ædificiis et reparationibus eiusdem domus) bewaard en ingebonden tussen de priorijrekeningen van 22 dec. 1657 tot 27 juni 1659 (Rijksarchief Gent / RAG., Priorij Sint-Martens-Bos, 102). Voor 1652 is genoteerd hoc anno inchoavimus cellas Prioris et Procuratoris. Item coximus lateres et emimus tegulas pavimento pro ecclesia; alles kostte 1819 gulden en 15 stuivers. In 1656 worden de cellen afgewerkt (Item perfecimus anteriora opera cellarum Prioris et Procuratoris); kostprijs 637 gulden en 12 stuivers.

De vermelding van de bouw van deze cellen ook volgens het getuigenis van prior Bruno van Damme (1709-1738) in zijn 20ste prioraatsjaar (= 1729) opgetekend in een katern over zijn eigen bouwwerken door een anonieme scribent (R.A.G., Priorij Sint-Martens-Bos, 4). De werken, die prior van Damme in zijn getuigenis vermeldt, zijn tot nog toe verkeerdelijk aan hem zelf toegeschreven; aldus o.m. J. DE GRAUWE, Chartreuse, p. 935 en Projectgroep Cultuur Lierde, Sint-Martens-Lierde, p. 18.

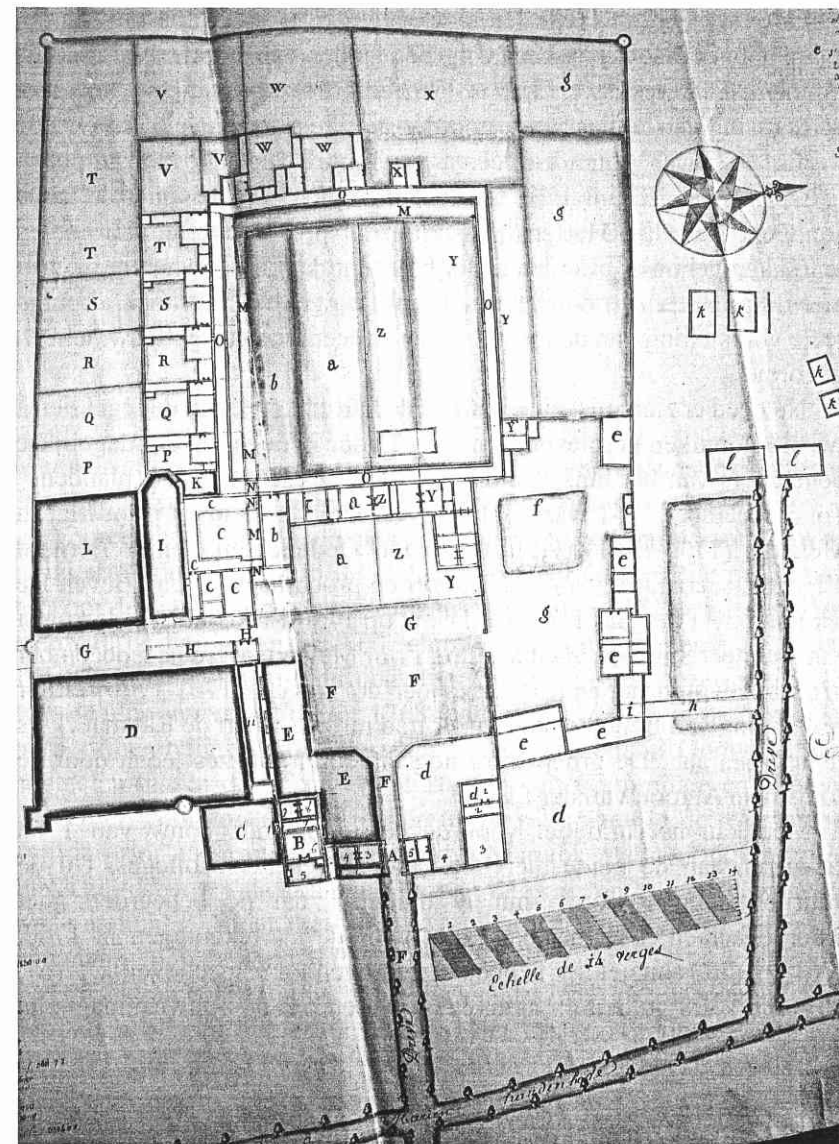
9 Daarvoor opnieuw de katern van de anonieme scribent uit noot 8. Zonder vermelding van het bouwjaar, maar zeker onder het prioraat van Bruno van Damme en vóór de bouw van de kerk in 1722 noteert de scribent extractum est novum ædificium in quo hospitia feminarum advenarum extra portam monasterij, et sacellum vicinum quod a fundamentis erexit modernus dominus prior Bruno van Damme, antiquum ædificium et sacellum minabantur indus (sc. intus) ruinam.

10 Ook deze werken volgens de anonieme bron in noot 8 (R.A.G., Priorij, 4).

11 Over deze bouwprojecten onmiddellijk hierna bij de paragraaf *De keuze voor architect Jan Baptist Simoens*.

Site van de priorij van Sint-Martens-Bos te Sint-Martens-Lierde. Toestand in 1644 (Sanderusgravure) en 1784 (pentekening van Petrus Capeau). Algemeen rijksarchief Brussel, Raad van financiën, nr. 8154 (foto M. Cock).

In 1784 tekende landmeter Petrus Capeau ook de plattegrond van de kartuize met een letteraanduiding van A tot Z en van a tot l voor de verkoopbare loten, waarin het beluik was in gedeeld. De priorijpoort met haar twee linkervleugel (de letter A, 1, 2, 3 en 4), de brouwerij en de rechtervleugel bij de poort (de letter d, 1, 2, 3, 4 en 5) en het huis van de prior en de procurator (letter Y, naast de letter Z) zijn realisaties van Simoens. Andere herkenbare gebouwen zijn de priorijkerk (letter I) en de cellen van de monniken (letters P tot en met W). Algemeen rijksarchief Brussel., Kaarten en plattegronden in handschrift, eerste reeks, nr. 1887 (foto Marcel Cock).

De bouwwerken in de kartuize zullen over circa één decennium lopen in twee fasen en telkens volgens plannen van architect Jan Baptist Simoens. Een eerste werf liep in 1763 en omvatte een nieuwbouw met verbouwing van de bestaande noordoostelijke priorijgevel. Een tweede werf in 1772 was grotendeels een nieuwbouw bij de oude kloosterpoort.

Op zondag 13 juni 1762 reisde Jan Baptist Simoens met de koets van Gent naar Sint-Martens-Bos om er te spreken over een nieuw op te trekken gebouw.¹² Een en ander betekent dat de bouwheren, in casu hier de prior en zijn convent, zich op dat ogenblik dan toch al enige reële voorstelling van de locatie en het concept van het gebouw hebben gevormd.

Nu deed er zich juist eind 1761 in de kartuize, waar in de regel tien à twaalf monniken verbleven, een wissel voor in de groep der dagelijkse beheerders van het huis, die ongetwijfeld de nieuwe bouw planden.¹³ Tot 5 december 1761 was de stuurgroep samengesteld uit prior Martin Melaerts (1757-1761), vicarius Amand Opdenbergh, senior Bernard d'Heyne, sacrista Benedict de Backer en procurator Jan van Bever. De rekening over het jaar 1761 werd eerst op 17 juli 1762 nog na de komst van architect Simoens goedgekeurd. Prior Melaerts werd na 5 december 1761 opgevolgd door prior Alexander de Travers (1761-1770) en ter vervanging van Benedict de Backer trad nu Jan Albert de Raymaeckers als sacrista aan. De groep werd nog uitgebreid tot zes leden door de komst van Antoon van der Elst.¹⁴

Men kan het initiatief voor de eerst geplande bouw van 1763 toewijzen aan de beide hiervoor genoemde beheerscolleges. Uit de priorijrekeningen wordt immers duidelijk dat de beheerders met 'voorbodachten rade' het batig slot voor de jaarrekeningen in 1760, 1761 en 1762 aanzienlijk hebben opgedreven tot respectievelijk 1.167, 1.178 en 2308 gulden en aldus klaar waren om de bouwcampagne te starten.¹⁵

12 De reis van Simoens in een afrekening (2 september 1773) voor zijn prestaties in de priorij (R.A.G., Priorij Sint-Martens-Bos, 123, nr. 134).

13 Tot de voornaamste beheerders van het huis behoren o.m. de prior, de vicarius of adjunct van de prior, de senior(es) of assistent(en) bij het nazicht der rekeningen, de sacrista met de zorg voor kerk en bibliotheek en de procurator of econoom; vergelijk hiervoor V. GAUBLomme, *Necrologie*, p. 144-146. De beheerders van de kartuize treden o.m. op bij het jaarlijkse nazicht van de rekeningen van het huis.

14 De namen van de beheerders in het protocol van goedkeuring bij de balans der jaarrekeningen (R.A.G., Priorij, 112).

15 Daarvoor ook de balans van deze jaarrekeningen in R.A.G., Priorij, 112. Het saldo wordt vooral gunstig beïnvloed door de opgedreven pachtprizen, die al sinds 1757 jaarlijks boven de 3.000 gulden per jaar uitstijgen. In de bouwjaren van 1762 en 1763 stijgen die inkomsten zelfs uit boven de 4.000 gulden. Ze vertegenwoordigen in de regel 50% en meer van de inkomsten van de priorij.

Op zondag 5 oktober 1766, meer dan vier jaar na zijn eerste komst naar Sint-Martens-Bos reisde architect Simoens opnieuw met de koets naar de priorij om bouwwerken rond de voorhof aldaar te bespreken.¹⁶ Twee van de toenmalige beheerders, met name prior de Travers en Antoon vander Elst, hadden de bouwplannen van 1762 al besproken met de architect. Nieuw aangetreden in het beheerscollege waren nu wel vicarius Bernard Morren, sacrista Benedictus de Biefve en procurator Hugo Janssens. Ze komen met Simoens akkoord om een grondplan voor buiten- en binnengevel en een kloosterpoort rond het voorplein van de priorij te tekenen.

De keuze voor architect Jan Baptist Simoens

Men kan enigszins vermoeden waarom de bouwheren zich tot architect Jan Baptist Simoens wendden voor hun bouwplannen.

Vooreerst is Simoens al sinds 1750 als architect betrokken bij grote religieuze bouwwerken in de Denderstreek. In Geraardsbergen werkt hij voor de benedictijnse Sint-Adriaansabdij vanaf 1751 een decennium lang aan de bouw van het kerkschip; in Grimminge maakt hij vanaf 1760 de plannen voor vernieuwing van de cisterciënzerinnenabdij van Beaupré en van 1761 tot 1768 leidt hij de werken in de Ninoofse norbertijnerabdij van Sint-Cyprianus en Sint-Cornelius.¹⁷ Onmiddellijke contacten tussen de priorij en de abdijen van Grimminge en Ninove blijken er, voor zover op te maken uit de reiskosten in de rekeningen van de prior en in mindere mate de procurator, evenwel niet te zijn. In Geraardsbergen daarentegen komen de prior en zijn medewerkers wel regelmatig, zodat men in de kartuize weet moet hebben van de bouwwerken in de abdij aldaar.¹⁸

Bovendien is Jan Baptist Simoens vanaf 1761/1762 in de streek ook betrokken bij een burgerlijk bouwproject van grote allure. Van 1762 tot 1773 leidt de architect de bouw en de tuinaanleg van het kasteel van Leeuwergem. Nu is er tussen de heren van Leeuwergem en de kartuize steeds een hechte band geweest. Monnik Bernard d'Heyne,

16 Hier ook volgens de afrekening van 2 september 1773 in noot 12.

17 Zie hiervoor in dit nummer de bijdragen van I. DE TEMMERMAN, *Leven en werk van Jan Baptist Simoens*, van G. VAN BOCKSTAELE, *De ontwerp- en bouwactiviteiten van Jan Baptist Simoens voor de Sint-Adriaansabdij te Geraardsbergen en de abdij van Beaupré te Grimminge* en van D. VAN DE PERRE, *Nieuwe biografische teksten over Jan Baptist Simoens en Frans Drieghe en De classicistische kloostergebouwen van de Ninoofse abdij (1761-1792)*.

18 De priorij houdt elk voorjaar een jaarlijkse zitting in Geraardsbergen voor de beheartiging van haar belangen aldaar. Op 17 jan. 1764 overnacht de prior in de abdij en op 16 nov. 1764 wordt er drinkgeld gegeven in de abdij (R.A.G., Priorij, 114, f. 203v en 204).

die als sacrista tot de beheersgroep behoort om de beslissing tot de verbouwingen in de priorij te nemen, is een zoon van Louis François d'Heyne. Vader Louis François heeft de bouw van de cel van zijn zoon betaald, de familie d'Heyne biedt financiële steun bij de bouw van de nieuwe kartuizerkerk, - ze heeft er haar familiewapens opgehangen, - en Pieter Emmanuel Jozef d'Hane, de bouwheer van het nieuwe kasteel in Leeuwegem, die met architect Simoens akkoord maakt is de neef van oom-kartuizer Bernard.¹⁹

Hoe dan ook, de gebouwen, die Simoens voor Sint-Martens-Bos tekent, zullen niet het bouwvolume hebben van zijn andere ondernemingen in de Zuid-Vlaamse abdijen, in zijn kerkgebouwen in West-Vlaanderen of zijn burgerlijke en religieuze bouwwerken in het Gentse of in de bouw van het kasteel van Leeuwegem. 'Biografen' van de architect vermelden daarom wel zijn grote abdijprojecten en burgerlijke woonhuizen, maar gaan voorbij aan de gebouwen in Lierde.²⁰

- 19 Bernard d'Heyne (° Gent, 3 maart 1697) is de zoon van Louis François en van Jeanne Alexandrine Billet. Hij was 55 jaar monnik in Sint-Martens-Bos en overleed in 1772. Jeanne Theresia d'Heyne, een zus van Bernard, huwde in 1725 met Emmanuel Ignace graaf d'Hane. Hun zoon Pieter Emmanuel Jozef graaf d'Hane erfde het kasteel van Leeuwegem in 1761 van zijn oom Gaspar d'Heyne, een broer van monnik Bernard, en liet er het nieuwe kasteel naar plannen van Simoens optrekken. Hiervoor V. GAUBLOMME, *Necrologie*, p. 203; J. DE GRAUWE, *Chartreuse*, p. 934, 936, 937; I. DE TEMMERMAN - K. DE WOLF, Een nieuw licht op de datering van het kasteel en het park van Leeuwegem, in: *Het Land van Aalst*, 25, 1999, p. 77-100. De familie d'Heyne geeft in 1724 een lening van 150 pond groten aan de kartuizers voor de bouw van de nieuwe kerk. De lening is op 27 nov. 1762 volledig terugbetaald (RAG., Priorij, 112, cap. 11; 114, f. 218v). Op 12 nov. 1765 schenkt Pieter Emmanuel graaf d'Hane 240 gulden bij het jubileum van zijn oom kartuizer Bernard d'Heyne (RAG., Priorij, 114, f. 33v).
- 20 Hiervoor de bijdragen in dit nummer van I. DE TEMMERMAN, *Leven en werk van Jan Baptist Simoens en van D. VAN DE PERRE*, Nieuwe biografische teksten over Jan Baptist Simoens en Frans Drieghe.

De eerste bouwcampagne in 1763: de bouw het prior- en procuratorhuis²¹

De nieuwbouw, waarvoor Jan Baptist Simoens op 13 juni 1762 naar Sint-Martens-Bos komt, hebben de prior en zijn convent gepland aan de noordoostelijke hoek van het hoofdgebouw van de kartuize. De vier laatste noordelijke traveeën in de gevel van dit hoofdgebouw zullen worden opengebrouwen en de nieuwbouw zal er haaks in oostelijke richting worden tegenaan gebouwd.

Vier weken later op 9 juli 1762 zijn de plannen, een grondplan en een tekening van de opstand, al klaar en stuurt de architect ze naar Lierde.²² Het gaat immers naast aanpassingen aan de bestaande priorijgevel alleen om een woonhuis van beperkte omvang en een bouwtechnisch eenvoudige constructie. De plannen, - ze kosten 3 gulden, - zijn niet bewaard gebleven, maar het gebouw met de vermelding *anno 1763* op de bovendorpel van de voordeur is omzeggens ongewijzigd tot ons gekomen.²³ Bovendien heeft landmeter Petrus Capeau de plattegrond en opstand van de nieuwbouw opgenomen in zijn monumentale tekeningen, die hij in 1784 na de afschaffing van de priorij heeft getekend.

Uit dit alles is op te maken dat het gebouw een dubbelhuis is van twee bouwlagen met rechthoekig grondplan (13.5 m. x 9 m.). De noord-oostelijke hoek van het gebouw heeft een kelder. De fundering in bakstenen metselwerk is stevig uitgebouwd en is 0.80 m à 1.30 m. dik. De gelijkvloerse verdieping telt vier kamers, waarvan er vier een schoorsteen hebben, en heeft verder een doorlopende gang met de trap naar de eerste verdieping. De bovenverdieping heeft dezelfde indeling. Het plan voorziet een leien schilddak met een dakkapel boven de deurtravee en met aan de oostzijde slechts één wolfeind; de westelijke heft van het dak is immers met een slaper ingewerkt in het hoofdgebouw van de kartuize.

- 21 Tenzij anders vermeld komen de gegevens over materialen en werken uit de rekeningen van de priorij. De inventaris (M. NUYTTENS, *Inventaris van het archief van de priorij van Sint-Martens-Lierde*, Brussel, 1976) vangt een oudere inventaris; door het gebrek aan een concordantietafel is het achterhalen van bronnenmateriaal in publicaties over de kartuize vóór het opstellen van de nieuwe inventaris erg bemoeilijkt. De inventaris van 1976 vermeldt onder de nrs. 112 en 114 rekeningen van de priorij; nr. 112 bevat in rubrieken de eigenlijke jaarrekening met balans van in- en uitgaven voor 1738-1768; nr. 114 echter is een manuaal, een dagkasboek in rubrieken, waarin de uitgaven van 1755-1771 zijn genoteerd; de vermeldingen in de twee nummers zijn, behalve kleine notities, grotendeels gelijklopend.
- 22 Dit alles opnieuw volgens de afrekening van Simoens op 2 september 1773 voor zijn overleg en plannen; zie ook al noot 12.
- 23 Het woonhuis is momenteel eigendom van de familie Walraet. Een aantal bouwtechnische details zijn ons door de eigenaars meegedeeld, waarvoor onze dank.

De opstand van het gebouw is symmetrisch. De voorgevel naar het zuiden telt vijf traveeën in de gelijkvloerse en op de bovenverdieping. De oostelijke dwarsgevel telt telkens vier traveeën; de noordelijke achtergevel telt er telkens maar drie, omdat hij in de oostelijke gevelpartij blind is opgebouwd. In het westen is het gebouw, zoals vermeld, aangebouwd tegen de bestaande en nu opengewerkte en in het gebouw opgenomen gevel van het hoofdgebouw van de priorij. De bakstenen west- en oostgevel hebben een plint in bruingele Lediaan-zandsteen. In die gevels zitten ook de rechthoekige muuropeningen met negblokken. De geprofileerde negblokken in gelijke hoogte zijn bovendien strikt symmetrisch verbouwd. De steekboogvormige voordeur met waaier in de westgevel heeft eveneens een geprofileerde omlijsting en een gekorniste druiplijst, alles in dezelfde bruingele zandsteen. De noordgevel telt slechts zes steekboogvormige vensters, eveneens met negblokken.²⁴

De werken starten niet meer in 1762. Eerst laten de monniken het pand in de priorij verder afwerken, waar ze trouwens in 1761 al mee gestart waren. Ze kopen er schaliën, schalieplanken en ook Lediaan-zandsteen voor aan.²⁵ Pas op 28 april 1763 noteert de procurator in zijn dagkasboek de onkosten, die men maakt bij het leggen van de eerste steen voor de nieuwe bouw. De bakstenen van acht duim worden ter plaatse gebakken; Jan Baptist Cosyns, de geëigende steenbakker in de priorij, krijgt op 9 juli meer dan 221 gulden uitbetaald om 157.000 stuks in te zetten en de 54 mudden steenkolen ervoor zijn in Bergen met negen wagens afgehaald.²⁶ Antoon Vierendeels uit Denderwindeke levert de Lediaan-zandsteen en de kalk voor de mortel komt uit Maffle bij Ath (113 manden) of uit Doornik, die in Leupegem door de firma Pessemier wordt doorverkocht.²⁷ Het timmerhout, behalve een levering

24 De beschrijving van het gebouw ook bij M. VERBEECK, Inventaris van het bouwkundig erfgoed. Provincie Oost-Vlaanderen. Gemeenten Brakel, Horebeke, Kruishoutem, Lierde, Zingem en Zwalm. Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, Lierde. Breedhuis, priorshuis. 15N4 (onuitgegeven werkdocumenten, ID: 43883).

25 In 1761 wordt gedurende vier maand ook de kerk gemarmerd en verguld door vijf arbeiders onder leiding van ene Crabbé (Crappé) uit Fosses-la-Ville bij Namen; de werklieden kregen kost en inwonen in de priorij. Het werk kostte de aanzienlijke som van 1.581 gulden en 10 stuivers (29 oktober 1761).

26 Alleen de namen van grotere leveranciers en meer belangrijke werklieden bij de bouwcampagnes worden hierbij bij name aangegeven.

27 Antoon Vierendeels krijgt op 14 augustus 1763 voor 'witten steen voor den bouw' à 6 stuivers/voet 593 gulden en 9 stuivers uitbetaald en ook nog in 'volle voldoeninge' op 29 september 1764 120 gulden en 6 stuivers. Op 3 januari kreeg hij ook al voor 'witten arduin' 50 gulden; deze laatste levering was wellicht bestemd voor de afwerking van het kloosterpand. De zandsteen is mogelijk ontgonnen in Zandbergen, waar ook de steen voor de abdij in Ninove wordt ontgonnen. Verder koopt de priorij elk jaar meerdere vrachten kalk en as, niet alleen voor bouwwerken maar ook voor bemesting op het veld.

dennenhout uit Dendermonde en uit Kwatrecht, wordt in de regel ter plaatse gezaagd door de familie Casteleyn.²⁸ IJzerwerk wordt o.m. vanuit Geraardsbergen door ene van Santen geleverd en de aankoop van lood gebeurt in Aalst en Geraardsbergen. Voor stellingbouw en het optakelen van draagbalken leent de procurator vijftig zware touwen. Als er al leveranciers van de bouwmaterialen door de architect zijn aangebracht, dan kan dat wellicht slechts voor de leveringen uit Kwatrecht of uit Denderwindeke zijn geweest.

De ambachtslieden zijn in hoofdzaak inwoners van het dorp of komen toch uit de onmiddellijke omgeving. Tot de familie Casteleyn behoren de zagers; uit de familie Kempe(n) komen de metsers; uit de families Francks en Gaublomme komen timmerlieden en Lucas Burie is de huissmid. Allen zijn ze al jaren voordien in de priorij aan het werk geweest voor herstellingen en of aanpassingen aan de gebouwen. Voor de nieuwbouw speciaal aangezochte ambachtsmeesters zijn wellicht slechts Pieter de Savonie, een meester 'compositie' metser, en Pieter de Gand, een schalielegger. Andere tijdelijke werklieden zullen de steendragers en de morteldragers zijn geweest en de 'jonge gasten', die steen recupereren.

De werken aan de nieuwbouw zijn dus in de lente van 1763 gestart. Wellicht is de gevel van het hoofdgebouw, waar het nieuwe gebouw tegenaan komt, vooraf opengebroken. Het afbraakmateriaal wordt door de helpers van de metsers gerecupereerd en mogelijk is de Lediaansteen ervan o.m. hergebruikt in de zes steekboogvensters van de noordelijke gevel van de nieuwbouw. Het optrekken van het gebouw verloopt vlot; de metsers zijn ca. 120 dagen aan het werk.²⁹ Op 25 september 1763 wordt schalielegger de Gand met zijn helpers al betaald voor het leggen van het dak; de leien, die ervoor tekort waren, worden nog vlug aangekocht in Ath.³⁰

Er is geen bewijs voor handen dat architect Simoens de werken van nabij volgt. De ambachtslieden, die vertrouwd zijn met werken in de

28 De firma Van Doorselaer in Kwatrecht blijkt volgens andere kleinere posten in de rekeningen, een handelshuis te zijn voor de levering van meerdere soorten bouwmaterialen, o.m. naast timmerhout ook vloertegels en dennenhouten vloerplanken.

29 Bernard van Bockstael, die mortel maakt en 6 stuivers per dag verdient, krijgt op 12 december 1763 bij een algemene afrekening met de ambachtslieden 31 gulden, 5 stuivers en 2 oorden uitbetaald of ca. 104 dagen prestatie; Jozef Foubert, die de metsers voor een zelfde loon dient, krijgt 37 gulden, 9 stuivers en twee oorden of een loon voor ca. 124 dagen; de uitbetalingen o.m. in het dagkasboek RAG., Priorij, 114, f. 158v.

30 De balansrekening van 1763 (RAG., Priorij, 112) vermeldt onder het kapittel 7 bij aankoop van materialen een tekort van 12.000 leien voor 60 gulden; het dagkasboek daarentegen (RAG., Priorij, 114, f. 135v) noteert op 12 september 1763 de aankoop van 5.000 leien in Ath voor 60 gulden (12 stuivers/per 1.000 stuks).

priorij, beschikken over voldoende ondervinding en stielkennis. De precisie, waarmee het gebouw is rechtgezet, blijkt uit de vaststelling dat bij recente restauratie van de houten ramen alle raamopeningen in de breedte perfect dezelfde afmetingen van zes voet (1.30 m.) hebben en de gevelmuren na 250 jaar nog steeds loodrecht zijn blijven staan.

De afwerking van het gebouw is in 1764 en 1765 verder gezet. Voor bepleistering van de plafonds met een specie van kalk, wit en grauw haar is er een contract met Jan Sternon (Steirnon/Stiernon) van 440 gulden. Sternon werkt trouwens tussendoor ook aan het pand en bezet in het voorjaar van 1765 nog de kerkgevel. Schrijnwerker Jozef Vidts werkt meer dan acht maand; de glazeniersfamilie Guidot krijgt meer dan 180 gulden uitbetaald en er zijn bestellingen van blauwzwarte leistenen vloeren (bassècle) en tegelvloeren.³¹ In het voorjaar van 1765 is het nieuwe huis met de aanpassingen erbij zeker bewoonbaar. In maart en mei staan in het dagkasboek van de priorij uitgaven ingeschreven voor ringen van glas (25 stuks) en wellicht ook van andere materie (160 stuks) om de gordijnen op te hangen o.m. in de kamer van de prior en op 17 september heeft François Beauregard (Beaugrand) uit Solre-Saint-Géry (Beaumont) zijn factuur voor twee marmeren schouwen en vier vensterbanken al gemaakt.³²

Het nieuwe gebouw krijgt in de rekeningen geen specifieke bestemming. Doorgaans noteert de procurator in de uitgaven 'onsen nieuwen bauwe'. Uit de beschrijving van de plannen van Petrus Capeau, hiervoor genoemd, blijkt dat de nieuwbouw en de verbouwde noordelijke hoek van de priorij het woonkwartier is van de procurator en de prior. Dit betekent dat cellen voor de prior en de procurator, twee monniken met de toch belangrijkste functies in de priorij, ca. honderd jaar na de bouw ervan in 1652/1656 door prior van Hugo van Gessel nieuw en vernieuwd zijn.³³

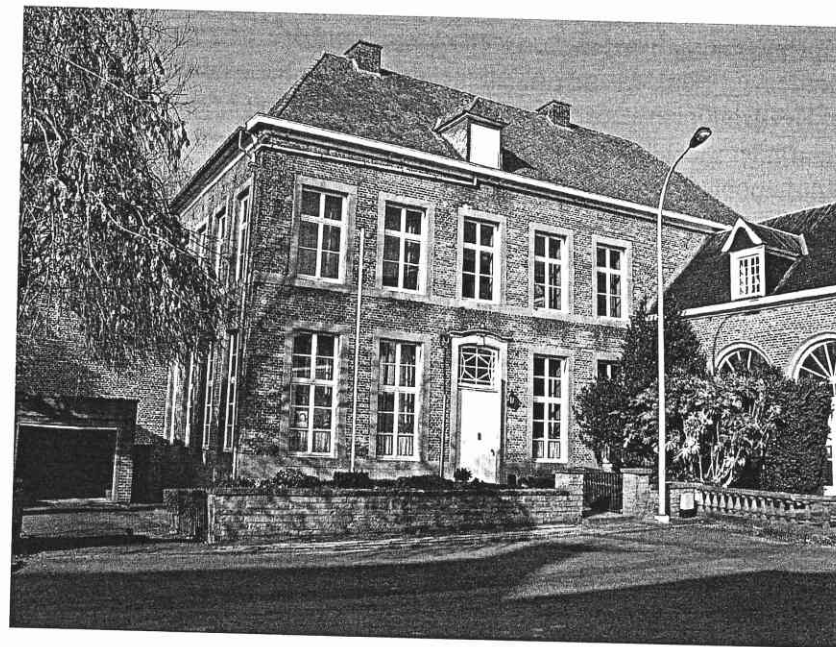
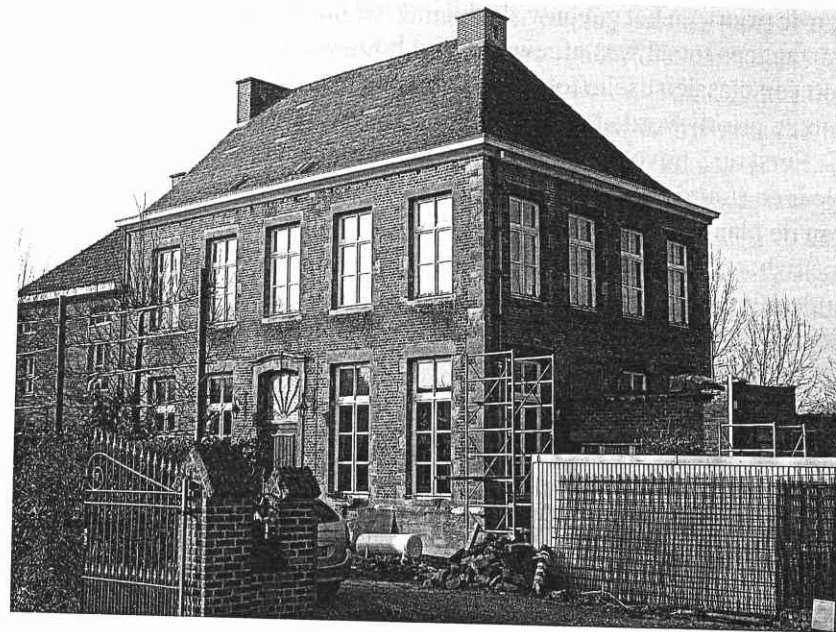
De tweede bouwcampagne in 1772: de bouw van de nieuwe brouwerij en de priorijpoort met poortvleugels

Zoals al aangegeven was architect Simoens op zondag 5 oktober 1766 opnieuw met de koets naar Sint-Martens-Bos gereisd om er nog een tweede bouwproject te bespreken. Het werd wellicht het eerste bezoek

31 Tot de tegelvloeren behoren ook 'clompkens', rode of zwarte tegels in gebakken aarde.

32 De factuur voor de schouwen in RAG., Priorij, 123, nr. 139.

33 De bouwwerken tijdens het prioraat van Hugo van Gessel ook al vroeger bij noot 8.

Het voormalige priorshuis (boven) en de het voormalige brouwershuis (thans pastorie), gebouwd in 1763 en 1772-1773, naar de plannen van Simoens (foto's D. Van de Perre).

aan de priorij en het gebouw, dat hij in 1762 had getekend en dat intussen omzeggens totaal was afgewerkt. Het bouwwerk, dat nu gepland werd, zou een classicistische totaalbouw rond het oostelijk gelegen voorplein van de priorij worden.

Eerst op 3 november 1767, meer dan één jaar later, waren de plannen klaar en stuurde de architect ze naar de priorij. Ditmaal was de kostprijs van de plannen 8 gulden en 15 stuivers.³⁴ De ruimere omvang van deze nieuwbouw en mogelijk ook de drukke bezigheden van Simoens op zijn andere werven o.m. in Ninove, Grimminge en in Leeuwergem kunnen de langere wachttijd voor het tekenen van het ontwerp verklaren. De architect stuurde twee grondplannen, twee gevelplannen van de nieuwe brouwerij en van de priorijpoort met zijvleugels in binnen- en buitenaanzicht door; voor die poort tekende hij tevens de profielen voor de steenhouwers.³⁵ Zoals voor de eerste bouwcampagne bleven ook deze plannen niet bewaard. Van het complex echter tekende Petrus Capeau in 1784 het grondplan en de opstand over. De gebouwen zijn quasi ongewijzigd tot vandaag blijven bestaan.

De nieuwe gebouwen zullen worden opgetrokken ten oosten van het voorplein van de priorij, links en rechts van de toegangsdreef, die het priorijbeluik verbindt met de toenmalige openbare weg van Sint-Maria-Lierde naar Sint-Maria-Oudenhove, de huidige Kloosterstraat.

Het grondplan voorziet een open toegangspoort (7.60 m. x 8.60 m.), waaronder de kloosterdreef het beluik inloopt. Onmiddellijk rechts van de poort komt er een vleugel (8.60 m. x 13.50 m.) met eerst twee kamers, waarvan de meest noordelijke een schouw heeft. Ten oosten van de kamers ligt een gang met trap naar boven; kamers en gang zijn alleen toegankelijk langs deuren in de doorgang van de poort. Ten noorden van dit kleine bouwwerk liggen een overdekte en een naar het westen toe open ruimte.

Nog ten noorden daarvan ligt een groot gebouw met drie benedenruimtes; de grootste kamer in de noordoostelijke hoek wordt de plaats met de brouwketels van de priorijbrouwerij; de ruimte is toegankelijk langs de gang met de voordeur van het gebouw; tegen de gang zelf ligt westelijk nog een wasruimte met schouw.

Links van de toegangspoort voorziet de architect een bouwvleugel (8.60 m. x 15.50 m.) met vier ruimtes. Hij plant vanaf de poort tegen de oostelijke buitenmuur van de vleugel een gang, toegankelijk vanuit

34 Ter vergelijking: meesters-werklieden aan de bouw verdienen doorgaans 12 à 14 stuivers per dag; helpers krijgen 5 à 6 stuivers.

35 Dit alles volgens de afrekening van de prestaties van de architect op 2 september 1773 (RAG., Priorij, 123, nr. 134).

de priorijpoort, en twee ruime kamers ten westen van de gang. Deze gang biedt ten zuiden toegang tot een andere gang, die aanleunt tegen de muur van het vrouwenkwartier, dat prior Bruno van Damme liet herbouwen.³⁶ Vanuit deze laatste gang kan men dan de meest zuidelijk gelegen kamer bereiken. De aangrenzende tweede kamer is zowel vanuit deze kamer als vanuit het poortgebouw bereikbaar. Beide kamers hebben een schoorsteen.

Zoals kan worden opgemaakt uit de nog bewaarde delen heeft Simoens minstens ook de oostelijke vleugel van het vrouwenkwartier, dat er stond vóór zijn plannen, laten vernieuwen. Dit gebouw met zijn in oorsprong zandstenen plint, heeft aan die oostelijke gevel een grijze kalkstenen plint gekregen in harmonie met de andere plinten, die de nieuwbouw overal heeft. Het is in de huidige stand van onderzoek niet duidelijk of de architect ook andere wijzigingen aan dit vrouwenkwartier doorvoert. Hoe dan ook, de betrouwbare tekening van Petrus Capeau toont voor dit laatste gebouw een tweelagig werk, dat vrijwel identiek is met het brouwershuis van Simoens.

In opstand is het grote brouwershuis een bakstenen dubbelhuis met twee bouwlagen en zeven traveeën, waarvan de twee oostelijke traveeën blind zijn gehouden door de aanbouw van de rechtse poortgevel. Het geheel draagt een schilddak met leien, waarin boven de deurtravee een dakkapel staat. De voorgevel en zijgevels hebben een plint in grijze kalksteen. De enige en steekboogvormige toegangsdeur heeft een gekorniste druiplijst. Rond de rechthoekige vensters in de noordelijke gevel en de voorgevel en rond de deuropening staan vlakke omlijstingen eveneens in blauwe kalksteen. Ook de drie steekboogvormige vensters in oostgevel hebben die kalkstenen omlijsting.

De kloosterpoort met een blinde rondbogige doorgang is geflankeerd door een gelijke binnen- en buitengevel met mansardedak. De doorgang is omzoomd met geblokte hoekbanden, een driehoekig fronton en een ovale oculus met de enige roccoversiering van het ganse gebouw. De rondbogige doorgang heeft ook een kalkstenen profiel met imposten en een sluitsteen, alles naar model van Simoens. Bij de restauratie in 1989 is het geheel okerkleurig geschilderd, wellicht naar origineel model.

De beide poortvleugels hebben op een kalkstenen plint een bakstenen gelijkvloerse verdieping van vijf traveeën met een zadeldak in leien. In de buitengevels ervan zitten rechthoekige vensters, die met kalksteen zijn omlijst, omwille van de geslotenheid van de priorij hoger in de gevelmuur in gewerkt dan in de binnengevel. Het dak heeft

36 Over dit bouwwerk al vroeger *noot 8*.

hier trouwens ook geen dakkapellen. De noordelijke binnengevel, die aansluit bij het grote brouwershuis, telt twee rechthoekige vensters met kalkstenen omlijsting en drie aan elkaar sluitende open rondbogen op hardstenen pilasters. De andere zuidelijke binnengevel heeft vijf grote venstertraveeën, eveneens in een vlakke kalksteenomlijsting; de laatste venstertravee, het verst van de poortdoorgang, is bij een latere verbouwing en na het sluiten van de toegangsdeur tot de vleugel vanonder de poort, in een deur verbouwd. De twee poortvleugels hebben in hun binnengevel elk twee dakkapellen.³⁷

In het voorjaar van 1768 op 30 april was de architect de bouwwerken ter plekke gedurende twee dagen lang komen uitmeten en vastleggen. Meer dan een half jaar vroeger waren er al blijkbaar al voorbereidende werken voor de nieuwbouw gestart. Prior Alexander de Travers en procurator Bernard Morren hadden op 19 september 1767, nog vóór de plannen klaar waren, met enige plechtigheid de eerste steen voor steenoven en de bouw gelegd en Jan Baptist Cosyns was bakstenen beginnen vormen; op 10 oktober had hij de laatste 29.000 stenen gevormd. In de winter en de vroege lente van 1768 kappen wel zeven à acht houthakkers bomen om voor de nieuwbouw, vooral in het bos van Erwetegem, en zaagt Pieter Casteleyn het hout, abeel en eik, in planken en balken. Er is een uitgave voor dikke stellingtouwen (18 mei) en op zaterdag 11 juni reizen de bouwheren naar Maffle (Ath) om er de grijze kalksteen voor de muurplint en de poort-, deur- en vensteromlijstingen te gaan zien.

Toch gingen de werken in 1768 niet meer van start. De kartuizers hebben te dien tijde twee complexe rechtszaken lopen, de ene met baljuw Gillis Drosesbeke van Lierde en de andere met de overste van het Geraardsbergse hospitaal. Bovendien verslechtert de gezondheid van prior de Travers zienderogen. In het eerste halfjaar van 1769 moet hij herhaaldelijk op doktersbezoek naar Leuze en in november plant men bedevaarten voor hem naar Halle en Brussel. Meer dan twee maand vanaf april 1770 wordt de prior dan nog verzorgd in Brussel om tenslotte op 10 juni terug te keren naar zijn priorij en er op 5 augustus te sterven. De monniken kiezen op 20 augustus Jan van Bever als nieuwe prior. Hij had als procurator in Lierde tot 1764 de eerste bouwcampagne meegemaakt en was sindsdien procurator geworden in de kartuize van Scheut (Anderlecht).³⁸

37 De beschrijving van deze gebouwen ook bij M. VERBEECK, Inventaris van het bouwkundig erfgoed, (onuitgegeven werkdocumenten).

38 De levensloop van Jan van Bever, ook de laatste prior van Lierde, volgens J. DE GRAUWE, Chartreuse, p. 941.

De binnenzijde van het gerestaureerde poortgebouw, gebouwd naar de plannen van Simoens (1767) (foto M. Cock).

Twee jaar lang sinds het uitzetten van de funderingen lag de bouw dus omzeggens stil. Er moeten wel voorbereidende werken zijn geweest o.m. om op het bouwterrein de oude priorijpoort af te breken. Tot die werken behoren misschien wel de prestaties van de priorijtemmerman Lieven Franck, die van maart tot oktober 1770 al aan de riolering, de trap, de vloeren van de nieuwe bouw werkt.³⁹

In de lente 1771 kwam er grote vooruitgang. J. André, de leverancier van grijze kalksteen in Maffle (Ath), levert 998 manden kalk; prior van Bever reist op 16 april zelf naar Maffle om op zijn beurt de kalksteen te gaan keuren; de steen zelf wordt in de laatste week van mei opgehaald met 13 wagens. Van die belangrijke levering natuursteen is de zware aankoopfactuur, eerst op datum van 25 september 1772, bewaard.⁴⁰ De aankoop omvatte: plinten, venster- en twee deuromlijstingen (65 stuks), kroonlijsten, vier pilasters, imposten en bogen voor de open ruimte in de rechterpoortvleugel, de profielen van de poort en meerdere dorpels. Alle vensters hebben dezelfde breedte van 6 voet (1.30 m.), die trouwens ook al gerekend werd voor de vensters in de bouw van 1763. Op diezelfde septemberdag werd ook landmeter Petrus Capeau betaald, omdat hij alle geleverde stenen gedurende anderhalve dag

39 De betaling van zijn werk RAG., Priorij, 123, nr. 324.

40 De afrekening van 2.563 gulden in RAG., Priorij, 123, nr. 287.

had opgemeten. In juni en juli rijden voermannen om steenkolen naar Bergen en Bracquagnies, worden er 30.000 leien geleverd (9 augustus) en op 27 september krijgt Jan Baptist Cosyns 270 gulden uitbetaald voor 197.000 bakstenen. Antoon Vierendeels brengt dekstenen in zandsteen voor de riolering (13 maart 1772) en ook ene Jan Baptist Cnudde levert kalk en stenen brengen (4 mei en 28 juli 1772).⁴¹

Voor de ruwbouw komt er een ploeg van acht Waalse metsers met twee helpers ter plekke, die de lokale metser Martinus Kempe(n) assisteren.⁴² De nieuwe metsers kunnen aangeworven zijn via contacten met J. André, de Waalse natuursteenleverancier, en ze hebben mogelijk een grotere ervaring in het plaatsen van de massieve monolieten raam- en deuromlijstingen dan de meesters in Lierde. Nog nieuw aangetrokken ambachtslieden in vergelijking met de werf van 1763 zijn schrijnwerker Jan Jozef Roosens en glazenier Bartholomé. Jan Sternon en Lucas Burie blijven de respectieve geëigende stukadoor en smid.

Uiteindelijk kouden de metsers in mei 1772 van start gaan. Vijf onder hen en één helper zijn van mei tot 30 augustus aan de slag; drie anderen en de helper werken ongeveer halftijds. In september dekten Jean Joseph Bremilst en Pieter de Weert de nieuwbouw al af; er zijn facturen voor de levering van de schalienagels en schalievorsten door Jean Tellin en Petrus de Maerschack (3 en 13 september).⁴³

De bestemming van de nieuwe gebouwen is ook nu maar ten dele duidelijk. De rekeningen spreken doorgaans over 'den nieuwen bouw'. Wel is de rechterpoortvleugel met onder meer de open arcades en het aangrenzende grote dubbelhuis opgetrokken als 'nieuwe' brouwerij.⁴⁴ Francis Vermeiren heeft op 15 juni 1772 trouwens al brouwketels gebracht. De linkerpoortvleugel is een renovatie en uitbouw van het vrouwenkwartier. Die identificatie van de bouwvolumes wordt trouwens bevestigd door de legende van Petrus Capeau op zijn priorijplannen uit 1784.

41 Alle rekeningen voor deze prestaties ook in RAG., Priorij, 123, nrs. 268, 274, 275 en 277.

42 De afrekening met metser-meestergast Jean François Gerard op 18 oktober 1772 in RAG., Priorij, 123, nr. 493. De ploeg van J.-F. Gerard bestaat verder uit: Augustin Michau (helper), Pierre Michau, Antoine Morel (helper), Paul Walter, François Colonvoie, Felix Floctroie, Charel Floctroie, Guiliam Toutsa en Joseph Kenne. De namen zijn fonetisch opgetekend door een Nederlandstalige scribent.

43 De betalingen in RAG., Priorij, 123, nrs. 274 en 275.

44 Ook onder prior Lieven de Jaghere (1609-1625) werd er al een nieuwe brouwerij gebouwd in 1609-1613; daarvoor J. de GRAUWE, Chartreuse, p. 920.

Tot op heden is de rechterpoortvleugel met zijn drie arcades vaak als het gastenkwartier van de priorij aanzien.⁴⁵ Uit het voorliggend onderzoek blijkt echter dat het gastenkwartier in het hoofdgebouw van de priorij moet liggen en niet kan worden gerekend tot de bouwplannen van Jan Baptist Simoens. Trouwens, *gaste kamer* en *vrauwe quartier* zijn trouwens duidelijk van elkaar gescheiden ruimtes in de inventaris van de inboedel der priorijruimtes, die op 5 mei 1783 voor de sluiting van de priorij is opgemaakt.⁴⁶

Wel zijn er renovatiewerken aan de gastenkamers, wellicht naar aanleiding van de bouw van 1763, die, zoals gezegd, tegen de noord-oostelijke hoek van het hoofdgebouw met het gastenverblijf is aangebouwd. In 1767/1768 in de nadagen van de afwerking van het priorshuis uit 1763 en vóór de bouw van brouwerij en poort start, werkt Jan Sternon aan het plafond van de grote en de kleine gastenkamers. Hij heeft voor het plafonneren van het pand en de gastenkamer het toch aanzienlijke bedrag van 209 gulden beloofd gekregen. Op 9 oktober 1767 wordt hij deels uitbetaald voor zijn werk. In diezelfde afrekening zit ook zijn verloning voor het plafond van de trap aan de keuken. De grote gastenkamer wordt in 1768 verder afgewerkt: nogmaals François Beauregard levert een marmeren schouw en vier venstertabletten en twee marmeren tafeltjes; J. Jerni en zijn helper komen de schouw plaatsen (29 maart en 1 april 1768). Het werk in de kamer(s) sleept aan. In 1770 (28 juli) staat er nog een uitgave genoteerd voor kalk en houten plafondlatten, die men te kort kwam in de gastenkamer.

Zoals bij de bouwwerken in 1763 houdt architect Simoens ook nu geen toezicht op de werf. Opnieuw wordt de degelijkheid van de bouw een zaak van kunde der ambachtsmeesters.

De afwerking van de gebouwen is eind 1773 dan wel zo ver gevorderd dat Simoens het loon voor zijn plannen en de onkostennota voor zijn reizen naar Lierde op 2 september 1773 uitbetaald krijgt. Ook daarvoor komt hij niet naar Sint-Martens-Bos. Hij heeft zich met zijn nota van 18 gulden en 3 stuivers aangeboden in de Gentse kartuize bij prior Martin Melaerts, toen ook ordevisitator, en die tot 5 december 1761 in de Lierdse kartuize prior was geweest en er misschien toen al

45 Zo bv. in Projectgroep Cultuur Lierde, Lierde vroeger. De dorpen waarin wij kinderen waren, Zottegem, 1992, p. 206; uitgave van 20 zichtkaarten Sint-Martens-Lierde, uitgeverij E. Veys, 1972, prent 3, met datering voor het gebouw van 1760 voor 1772.

46 De inventaris op 5 mei 1783 in ARA., Religiekas, 423, Rapport du substitut fiscal de Flandre. In de grote gastenkamer hingen er 15 schilderijen, in de kleine gastenkamer hingen 5 schilderijen.

had mee nagedacht over de plannen van de nieuwbouw van Simoens.⁴⁷

Hoe dan ook, architect Jan Baptist Simoens heeft in één decennium het ganse voorplein van de priorij een classicistisch uitzicht gegeven. In opstand vertoonde zijn ganse concept een heel symmetrisch uitzicht, niet in het minst versterkt door de opstelling van de gebouwen in U-vormig plan rond het voorplein.

De Simoensgebouwen heden ten dage

De bouwwerken van Jan Baptist Simeons zijn tot op heden bewaard gebleven. Het buitenaanzicht van de priors- en procuratorswoning, van de brouwerij en van de poort en poortvleugels is nog steeds ongewijzigd. De gebouwen werden op 11 april 1984 beschermd.

Het priorshuis heeft zijn originele indeling binnenin behouden. De woning is privébezit en momenteel zijn er in de rechtervleugel behoudswerken aan de gang. Het brouwershuis werd op 14 vendémiaire jaar VII (5 oktober 1798) door de gemeente aangekocht om er voortaan de pastoor van de parochie te laten wonen.⁴⁸ De grote brouwerijruimte, rechts van de gang, werd daarvoor opgedeeld in wel vier kleinere woon- en dienruimtes; de oostelijke dienruimte heeft zelfs delen van de originele brouwerijvloer in leienvloer en rode tegelvloer bewaard.

Het poortgebouw met zijn twee vleugels in afzonderlijk privébezit is integraal bewaard, op kleine binnenaankleding na in de rechtervleugel. De linkervleugel heeft een restauratie in originele toestand gekregen.

Het aangrenzende vroegere vrouwenkwartier is sterk verbouwd. Het in 1989 gerestaureerde poortcomplex met de okerkleurige tint oogt bij de juiste zoninval zelfs frisser dan ooit tevoren.⁴⁹

Marcel Cock
Pijlekaart 103
9506 Schendelbeke

- 47 Alles nogmaals volgens de factuur van Simoens in RAG., Priorij, 123, nr. 134. De prioraten van M. Melaerts bij J. DE GRAUWE, Chartreuse, p.938 en 1005.
48 De vermelding hiervan bij G. VAN BOCKSTAELE, Inventaris van het parochie-archief te Sint-Martens-Lierde, p. 81.
49 Daarover o.m. H. VAN DEN BOSSCHE, Het poortgebouw en het gastenkwartier van het voormalig Karthuizerklooster te Lierde (Sint-Martens-Lierde), in: Monumenten en Landschappen. Binnenkrant, 8, 1989, p. 3-4.

DE CLASSICISTISCHE KLOOSTERGEBOUWEN VAN DE NINOOFSE ABDIJ (1761-1793)

Het aandeel van L.B. Dewez, J.B. Simoens en F. Drieghe

Dirk VAN DE PERRE

Inleiding

Van de Ninoofse classicistische abdijgebouwen rest vandaag enkel nog de voormalige infirmerie, thans het huis Van Saene in de Abdijstraat. Voor de reconstructie van een van de meest omvangrijke complexen van classicistische kloosterarchitectuur in Vlaanderen beschikken we gelukkig over twaalf anonieme ontwerpplannen die zich bevinden in het Rijksarchief te Beveren en te Gent en in het Aartsbisschoppelijk Archief te Mechelen. Tevens rest ons nog een grondplan van de abdijsite van 1797, de verkoopsaffiche van de gebouwen uit 1822 en twee zeer nauwkeurige perspectieftekeningen van de abdijgebouwen gemaakt in 1823 juist voor de afbraak. De meeste van deze documenten werden in 1985 getoond op de tentoonstelling van de Ninoofse 'Werkgroep Abdij' en besproken in de bijhorende catalogus.¹ Andere archiefgegevens zijn schaars. Er zijn geen contracten bewaard met de naam van de architect(en). Rekeningen bieden terloopse informatie, maar geven geen samenhangend beeld van het verloop van de bouwactiviteit.

Twee architecten worden steeds vernoemd in verband met deze gebouwen: de Waal Laurent-Benoît. Dewez (1734-1812) en de Gentenaar Jan Baptist Simoens (1715-1779). De meest gangbare versie luidt dat Dewez de plannen ontworpen heeft en dat Simoens ze heeft uitgevoerd.² In 1985 formuleerde Isabelle Walraevens op basis van de stijlverschillen tussen de oostgevel en de noord- en westgevel de veronderstelling dat Dewez de oostvleugel zou gerealiseerd hebben en

- 1 De premonstratenzerabdij van Ninove (1137-1791). Catalogus van de tentoonstelling over Kerk en Patroonheiligen, Ninove, 1985, p. 56-68 en G. VANDE WINKEL (red.), De premonstratenzerabdij van Ninove (1137-1796), Ninove, 1985, p. 31-38.
- 2 Mening van Pierre-Jacques Goetghebuer, voor het eerst geuit in zijn *Matières ou notices sur les sculpteurs et architectes des Pays-Bas*; zie in dit nummer D. VAN DE PERRE, Nieuwe biografische teksten over Jan Baptist Simoens en Frans Drieghe.